

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸: چالش‌ها و راهکارها

عباس امیری،* مجید روحی دهبنه،** حسن خداوردی*** و سام سوادکوهی فر****

نوع مقاله: پژوهشی	تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۳	شماره صفحه: ۱۰۳-۱۳۴

کارآمدی از موضوع‌های محوری در منظومه علوم سیاسی است که برای نظام‌های سیاسی از اهمیت بسیاری برخوردار است. کارآمدی در واقع زمینه ثبات و پایداری نظام‌های سیاسی را فراهم می‌کند. هدف این پژوهش بررسی چالش‌های قوه قضائیه در حوزه کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸ از منظر ثبات سیاسی است. پرسش این است که قوه قضائیه در حوزه کارآمدی نظام جمهوری اسلامی در فاصله زمانی مورد نظر با چه چالش‌هایی مواجه بوده و چه راهکارهایی برای ارتقا و تقویت کارآمدی این قوه می‌توان مطرح کرد؟ روش تحقیق در این پژوهش کیفی با بهره‌گیری از مصاحبه با ۳۰ نفر از متخصصان حقوقی و تحلیل آن در جداولی به صورت کد شناسه، یافته‌ها و نکات کلیدی است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مهم‌ترین ابرچالش‌های قوه قضائیه در این دوره را می‌توان در نداشتن استقلال واقعی قضات، اطلاع دادرسی، اعمال فشارهای درونی و بیرونی و عدم اجرای کامل قانون دانست. برای مرتفع ساختن این چالش‌ها به نظر می‌رسد حفظ استقلال قضایی قضات، مبارزه با مفسدان اقتصادی، کاهش اطلاع دادرسی، تمکین به اجرای قوانین و مقررات، تعامل با قوای دیگر و نهادهای حاکمیتی، از بین بردن زمینه فشار در پرونده‌های قضایی از راهکارهای بهبود کارآمدی قوه قضائیه برای رسیدن به یک نظام سیاسی با ثبات باشد.

کلیدواژه‌ها: قوه قضائیه؛ ثبات سیاسی؛ کارآمدی؛ اثربخشی؛ جمهوری اسلامی ایران

* دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
Email: as.amiri313@yahoo.com

** استادیار دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران (نویسنده مسؤل)؛
Email: majidroohi@iaurasht.ac.ir

*** استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
Email: h_khodaverdi@azad.ac.ir

**** دکتری حقوق دعوی، دانشگاه سنت اتین فرانسه

Email: info.savadkohi@gmail.com

فصلنامه مجلس و راهبرد، سال سی و یکم، شماره یکصد و هفدهم، بهار ۱۴۰۳

doi: 10.22034/MR.2022.5248.5018

مقدمه

ثبات و پایداری نظام‌های سیاسی در هر جامعه از موضوع‌های مهم در علم سیاست و جامعه‌شناسی کارکردی است. این مفهوم به‌ویژه بعد از جنگ جهانی دوم مورد توجه جدی قرار داده شد. تا اواسط دهه ۱۹۶۰، ثبات در قالب استمرار انواع خاصی از نظام سیاسی تعریف می‌شد. ثبات سیاسی در واقع ناظر بر وجود توازن بین خواسته‌های مردم و کارویژه‌های دولتی است. به تعبیر دیگر، درون هر جامعه‌ای چنانچه نظام سیاسی حاکم بتواند به خواسته‌های متنوع مردم پاسخ قانع‌کننده‌ای دهد و از جانب آن تأیید شود، از ثبات برخوردار خواهد بود. یکی از مهم‌ترین موضوع‌های پیرامون ثبات در دولت‌ها، کارآمدی است. در علم سیاست، کارآمدی به کفایت، نفوذ، قابلیت و لیاقت معنا شده است. کارآمدی تحقق عینی یا توان نظام در تحقق کارکردهای اساسی یک حکومت است که اکثریت مردم و گروه‌های قدرتمند درون نظام آن را عیناً مشاهده کنند. نظام سیاسی آنگاه کارایی دارد که بتواند وظایف خود را طوری انجام دهد که بیشتر مردم یا حکومت‌شوندگان از آن توقع دارند. با این بیان، کارآمدی بیانگر قابلیت و توانایی نظام سیاسی در رسیدن به اهداف تعیین شده و حل مشکلات است. کارآمدی برپایه اهداف، توانایی، امکانات، موانع و جوامع مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد (عابدینی، ۱۳۹۲: ۵).

کارآمدی در نظام‌های سیاسی در واقع مبین توانایی آنها برای تحقق هرچه بیشتر اهداف و کارویژه‌های آن است و با مسئله ثبات، ارتباطی تنگاتنگ دارد به طوری که ناکارآمدی نظامها موجبات بی‌ثباتی آن را فراهم می‌کند. در این راستا، قوه قضائیه یکی از ارکان نظام سیاسی در ایران است. براساس اصل (۱۵۶) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قوه قضائیه قوه‌ای مستقل است که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق عدالت است. این قوه به مثابه یکی از قوای سه‌گانه در کنار قوای

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸... ————— ۱۰۵

تقنینی و اجرایی، در تحقق بخشیدن به کارآمدی نظام جمهوری اسلامی نقش بسیار مهمی دارد.

از این رو این نوشتار به دنبال پاسخ به آن سؤال است که قوه قضائیه در حوزه کارآمدی نظام جمهوری اسلامی از منظر ثبات سیاسی در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸ با چه چالش‌هایی مواجه بوده و برای رفع مشکلات و چالش‌ها چه راهکارهایی را می‌توان مدنظر قرار داد؟. برای بررسی این موضوع در ادامه پس از طرح چارچوب نظری، به روش پژوهش، ویژگی‌های کارآمدی در دستگاه قضایی و تحلیل مصاحبه‌های کیفی پرداخته شده و در نهایت نتایج پژوهش ارائه شده است.

۱. پیشینه تحقیق

در خصوص کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران و به‌طور خاص نقش قوه قضائیه، آثار زیادی منتشر شده است. یاری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش «ضرورت‌ها، الزامات و اصلاحات لازم برای افزایش کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران»، ضعف فرهنگ سیاسی، فقدان نظام جامع انتخاباتی کارآمد، ضعف مفرط ساختار حزبی و اعمال نفوذ دولت‌ها در شکل‌گیری مجلس کارآمد و مستقل را از مهم‌ترین موارد مربوط به کارآمدی در ایران برشمردند. عالی‌پور و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش «کارآمدی قضایی و امنیت ملی؛ پویایی اندیشه قضایی در برابر پایایی رویه قضایی»، رسالت بنیادین دستگاه قضایی را پاسخگویی آن در برابر رفتارها و تصمیم‌های نهادهای حاکمیتی عنوان کرده است و استدلال می‌کنند که دستگاه قضا نقش برجسته‌ای در یکپارچه‌سازی دولت و ملت به‌عنوان عناصر امنیت ملی دارد. نبوی (۱۳۹۷) در پژوهش «جمهوری اسلامی ایران و چالش‌های کارآمدی»، نارسایی در نظام قضایی را از چالش‌های نظام برشمرده است و معتقد است که این

موضوع جلب رضایت عمومی را با مشکل مواجه می‌کند. قیصری و قربانی (۱۳۹۴) در پژوهش «کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران؛ مدلی برای سنجش و ارزیابی»، می‌نویسند نظام سیاسی به‌عنوان گسترده‌ترین ساحت نظام اجتماعی، در صورت کارآمدی، تحقق اهداف سایر نظامات اجتماعی را تسهیل می‌کند. زرنگ و مطلبی (۱۳۸۹)، در پژوهش «توسعه قضایی، برگی از کارنامه و کارآمدی نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران»، به موضوع توسعه قضایی پرداخته و ایجاد پشتوانه قضایی را برای دیگر روندهای توسعه بسیار مهم می‌دانند.

چنانچه دیده می‌شود اغلب پژوهش‌های فوق، کارآمدی نظام سیاسی را به‌طور کلی مورد نظر قرار داده و تنها به ذکر شاخص‌هایی در این باره اکتفا کرده‌اند. این در حالی است که در این پژوهش براساس نظریه سیستمی و با استفاده از روش مصاحبه و آن هم با متخصصان حقوقی متشکل از قضات عالی‌رتبه، کارشناسان و اساتید حقوقی، سعی شده است تا به نقش قوه قضائیه در کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه از منظر ثبات سیاسی پرداخته شود.

۲. چارچوب نظری

نظریه سیستم‌ها مهم‌ترین نظریه‌ای است که به مسئله ثبات و بی‌ثباتی توجه دارد. تحلیل سیستمی در پی وقوع انقلاب رفتاری وارد مطالعات سیاسی شد. سیستم مجموعه‌ای از اجزای به‌هم‌پیوسته است که برای هدف مشترک فعالیت می‌کنند. محور بررسی در الگوی سیستمی، مطالعه اشکال گوناگون تعاملات نظام سیاسی با محیط خود است (رئیس رودباری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷-۱۶). نظریه سیستمی از منظر اندیشمندان بسیاری مورد توجه قرار گرفته است که دیوید ایستون و گابریل آلموند از آن جمله هستند. نگرش سیستمی در حوزه سیاسی را ابتدا ایستون در

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸... ————— ۱۰۷

دهه‌های ۱۹۶۰-۱۹۵۰ در دو کتاب نظام سیاسی^۱ و تحلیل نظام‌مند زندگی سیاسی^۲ (Almond, 1965: 183-214) بررسی کرد. ایستون معتقد است که هر سیستم دارای چهار قسمت ورودی، فرایند، خروجی و بازخورد است. در قسمت ورودی انتظارات از نظام و در خروجی پاسخ نظام مورد توجه قرار می‌گیرد (رضوی، ۱۳۹۴: ۲۵). ایستون نظام سیاسی را به‌مثابه یک سیستم در نظر می‌گیرد که از طریق آن ارزش‌ها، خدمات و کالاها برحسب قدرت برای بخش‌های جامعه سهم‌بندی می‌شود. این نظام سه بعد اساسی مقامات سیاسی (حکومت)، رژیم سیاسی (قواعد رسمی و غیررسمی حاکم بر مناقشات درون نظام) و جامعه سیاسی (گروهی از افراد مرتبط با هم برپایه تقسیم کار سیاسی) دارد (Easton, 1969: 1053; Marien and Hooghe, 2011: 283). وی بیان می‌کند که محیط نظام سیاسی نسبت به تصمیمات در قالب حمایت یا اعتراض واکنش نشان می‌دهد. در صورت حمایت، نظام سیاسی به تشدید فعالیت می‌پردازد، اما در صورت مخالفت، باید در تصمیم خود تجدیدنظر کند تا با محیط هماهنگ شود (نقیب‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۶۴).

علاوه بر ایستون، گابریل آلموند^۳ نیز مدل سیستمی را ارائه کرده است که به‌نظر وی دارای سه کارویژه اساسی است: ۱. کارویژه‌های سیستمی شامل جامعه‌پذیری، گزینش کارگزاران، جمع‌آوری منابع و ارتباط‌گیری؛ ۲. کارویژه‌های فرایندی که در خط‌مشی‌گذاری مستقیماً مؤثر است و شامل تصریح منافع گروه‌های ذی‌نفع، تألیف منافع، تصویب خط‌مشی، اجرا و قضاوت خط‌مشی‌هاست و ۳. کارویژه‌های خط‌مشی‌گذاری که شامل استخراج، توزیع و تنظیم که پس از تصویب خط‌مشی به‌مثابه خروجی سیستم، کارکردهای خود را نمایان می‌سازند (آلموند و همکاران،

1. Political System

2. A System Analysis of Political Life

3. Gabriel Almond

۱۳۸۱: ۱۴-۱۲). نتایج حاصل از خط‌مشی از طریق بازخورد به سیستم برگشت داده شده و موجبات اصلاح و بهبود خط‌مشی‌ها را فراهم می‌آورد. آلموند ضمن تأثیرپذیری از نظریه سیستمی ایستون، نظام داده-نهاد را مطرح کرده است و بر این اساس، هشت کارکرد را برای نظام سیاسی برمی‌شمرد (Almond, 1970: 16) که پنج کارکرد در بخش نهاد و سه کارکرد در بخش داده نظام قرار دارند. کارکردهای نهاد عبارتند از: ۱. جامعه‌پذیری سیاسی شامل انتقال فرهنگ سیاسی از نسلی به نسل دیگر، ۲. گزینش سیاسی شامل انتخاب و آموزش رهبران، ۳. تبیین منافع شامل شناسایی تقاضاها و انتقال آنها از جامعه به تصمیم‌گیرندگان، ۴. تجمع منافع شامل تصفیه و تثبیت تقاضاها به صورت بار قابل اداره روی نظام سیاسی و ۵. ارتباطات سیاسی شامل انتقال پیام‌ها میان عناصر یک نظام و میان نظام سیاسی و محیط آن (قوام، ۱۳۹۵: ۵۳-۵۱). سه کارکرد بخش داده نیز عبارتند از: ۱. سیاستگذاری که طی آن تقاضاها به تصمیم‌اقتدارآمیز تبدیل می‌شوند، ۲. اجرای قانون که به اثرگذاری تصمیمات ارتباط دارد و ۳. قضاوت قانونی که شباهت زیادی به تفکیک قوای سنتی دارد (Robertston, 1993: 382). در این بین، آلموند بیشتر توجه خود را به نحوه درگیر شدن سیستم‌های سیاسی در فرایند جامعه‌پذیری سیاسی، تدقیق و تلفیق منافع و ارتباطات سیاسی معطوف ساخت و ضمن توجه به کارکردهای سیاسی برون‌دادی، شامل قانونگذاری، کاربست قانون و قضاوت براساس قانون، آن را در مورد قوای سه‌گانه آمریکا به کار بست (دوئرتی و فالتزگراف، ۱۳۹۶: ۲۳۸).

درمجموع ایستون و آلموند در قالب نظریه سیستمی به کارکردهایی توجه می‌کنند که یک نظام سیاسی انجام می‌دهد. مفهوم نظام سیاسی ناظر به همه فعالیت‌های سیاسی جامعه است که با محیط تعامل دارد (Almond and Powell, 1978: 5). با توجه به اینکه کارآمدی از مهم‌ترین دغدغه‌های حکومت‌ها در پایداری نظام سیاسی

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸... ————— ۱۰۹

است، این پایداری مستلزم کارکرد خوب ارکان تشکیل‌دهنده نظام سیاسی یعنی قوای سه‌گانه مجریه، قضائیه و مقننه است. چنانچه هر کدام از این ارکان، نتوانند خروجی و کارکرد مثبتی در جامعه داشته باشند؛ در سطح جامعه نارضایتی ایجاد می‌شود. این وضعیت ممکن است زمینه بی‌ثباتی نظام سیاسی را فراهم آورد. بنابراین، قوه قضائیه با توجه به موقعیت و وظایفی که دارد، می‌تواند نقش عمده‌ای در کارآمدی نظام سیاسی ایفا کند.

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی است. برای بررسی عمیق‌تر وضعیت نهاد قوه قضائیه از این روش استفاده شده است. گردآوری داده‌های کیفی با روش مصاحبه انجام گرفته است. بدین صورت که ابتدا به تهیه پرسش درباره موضوع اصلی پژوهش پرداخته شد؛ در ادامه پرسشنامه‌ها در اختیار ۳۰ نفر از کارشناس خبره و باتجربه از متخصصین و صاحب‌نظران حقوقی در عرصه قضایی-اجرایی و دانشگاهی قرار داده شده سپس مصاحبه‌های انجام گرفته تحلیل و در جداولی به صورت کد شناسه و نکات کلیدی ارائه شد.

۴. قوه قضائیه و کارآمدی نظام سیاسی

قوه قضائیه به‌عنوان یکی از ارکان اصلی اعمال حاکمیت، مهم‌ترین نهاد استقرار امنیت و عدالت در عرصه عمومی جامعه است. بعد از انقلاب اسلامی، ساختار قضایی در ایران طبق اصول (۱۰۷) و (۱۵۸) قانون اساسی تعیین شد و طبق اصل (۱۱۰) نیز تشکیل قوه قضائیه، تعیین رئیس و اعضای شورای عالی قضایی برعهده رهبر نهاده شد. امام خمینی در چهارم اسفند ۱۳۵۸ طی حکمی آیت‌اله دکتر بهشتی را به ریاست دیوان عالی کشور و رئیس شورای عالی قضایی و آیت‌اله موسوی اردبیلی را

به‌عنوان دادستان کل کشور منصوب کردند تا تشکیلات قضایی را ایجاد کنند (موسوی خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۲: ۱۶۴-۱۶۳). در بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، شورای عالی قضایی حذف و به‌جای آن، در رأس این قوه یک مجتهد قرار گرفت. پشتیبانی و احقاق حقوق عامه مردم، تضمین و گسترش حقوق و آزادی‌ها و گسترش و اجرای عدالت از مهم‌ترین وظایف این قوه به‌شمار می‌آید. همچنین اصل (۱۵۶) قانون اساسی وظایف قوه قضائیه را اعم از رسیدگی و صدور حکم، نظارت بر حسن اجرای قوانین و کشف جرم، تعقیب و مجازات مجرمان برشمرده است (شیرخانی و ساسان، ۱۳۹۷: ۱۱۳). در اسناد مختلفی اهمیت کارآمدی قوه قضائیه آمده است که یکی از آنها سیاست کلی قضایی ابلاغی پنج‌ساله از سوی رهبری انقلاب است. در سیاست کلی قضایی ابلاغی رهبر انقلاب در ۱۳۸۸/۹/۲ بر کارآمدسازی ساختار قضایی، اداری و ارتقای توانمندی‌های علمی و عملی و سلامت قوه قضائیه برای اجرای وظایف محوله در قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام تأکید شده است. کارآمدی در این حوزه از برخی ویژگی‌ها برخوردار است که شامل موارد زیر می‌شود.

۱-۴. پاسخگویی

پاسخگویی در بررسی کارآمدی نظام سیاسی تأثیر بسیار دارد. در جامعه‌ای مبتنی بر حاکمیت قانون، تمامی نهادهای اعمال‌کننده قدرت در برابر شهروندان ملزم به پاسخگویی هستند. دستگاه قضایی نیز از این قاعده مستثنا نیست و برای تصمیماتی که اتخاذ می‌کند، در برابر جامعه و اصحاب دعوا باید پاسخگو و مسئولیت‌پذیر باشد. از جمله شاخص‌های پاسخگویی قوه قضائیه، رسیدگی چندمرحله‌ای، مستند و مستدل بودن احکام قضایی است. رسیدگی چندمرحله‌ای اصلی است که می‌تواند حاکمیت قانون را در راستای تضمین حقوق افراد و ایجاد چارچوب برای اعمال دولت فراهم سازد (رضوانی‌زاد، ۱۳۹۴: ۷۶).

۲-۴. استقلال قضایی

استقلال قضایی عنصر ذاتی در ایفای کارکرد قضایی و در کانون مطالعات مربوط به دستگاه قضایی قرار دارد و از موضوع‌های قابل توجه در این زمینه نسبت میان استقلال و پاسخگویی قضایی است. استقلال قضایی خود ابزاری در خدمت یک هدف و آن بی‌طرفی قضایی است (یاوری و تنگستانی، ۱۳۹۵: ۱۵۳). استقلال قضایی جنبه‌ها و سطوح مختلفی دارد و می‌تواند به صورت مضیق یا موسع تعریف شود. در مفهوم مضیق شامل استقلال کارکردی قضات در رسیدگی به پرونده‌های قضایی و در مفهوم موسع شامل استقلال نهادی دستگاه قضایی می‌شود (Griffith, 1998: 11-13). در ایران نیز قانونگذار با شناسایی قوه قضائیه در کنار قوای مجریه و مقننه (اصل ۵۷)، به تبیین نحوه اداره، صلاحیت‌ها و تشکیلات این قوه پرداخته است.

۳-۴. شفافیت

تحقق شفافیت در دستگاه قضایی منوط به علنی بودن رسیدگی است که در اصول (۱۶۵) و (۱۶۸) قانون اساسی پیش‌بینی شده است. رسیدگی علنی، دادخواهان را در مقابل اجرای عدالت به نحو سری یعنی به گونه‌ای که از نظارت شهروندان به دور باشد، مورد حمایت قرار می‌دهد و از طریق شفافیتی که به اجرای عدالت می‌بخشد، به تحقق اهداف دادرسی منصفانه کمک می‌کند. برای تحقق این حق، دادگاه وظیفه دارد علاوه بر انتشار اطلاعات در زمان و مکان محاکمه، تسهیلات کافی را برای حضور علاقه‌مندان فراهم کند (نیکویی، ۱۳۸۵: ۲۲۲). رسیدگی علنی با شفاف‌سازی، زمینه حضور افکار عمومی، نظارت شهروندان بر نحوه اعمال عدالت، نقد آرا از سوی صاحب‌نظران و زمینه کاهش فساد قضایی را فراهم می‌کند (رحمتی‌فر، ۱۳۹۰: ۱۶۳).

۴-۴. عدالت جویی

تأکید و توجه به عدالت و تلاش برای تحقق بیشتر آن به کارآمدی هرچه بیشتر سیستم قضایی کمک می‌کند. یکی از شاخص‌های عدالت، برابری است که به معنای تساوی عمومی در مقابل قانون است به طوری که هیچ نوع تبعیضی وجود نداشته باشد. باید وضعیت دسترسی به عدالت به سطحی برسد که افراد به دلیل مشکلاتی چون فرایندهای پیچیده، دوری محاکم، هزینه‌های دادرسی، عدم حمایت از بزهدیدگان، شاکیان و خانواده‌های آنان، شرایط نامطلوب فیزیکی و ساختمانی نهادها و محاکم قضایی و عدم ارائه مشاوره‌های حقوقی، از مراجعه به نظام سازمانی عدالت جنایی، بازمانند (صادقی، ۱۳۸۴: ۱۷۷).

۵. تحلیل داده‌ها

۵-۱. توصیف آماری جامعه مورد مطالعه

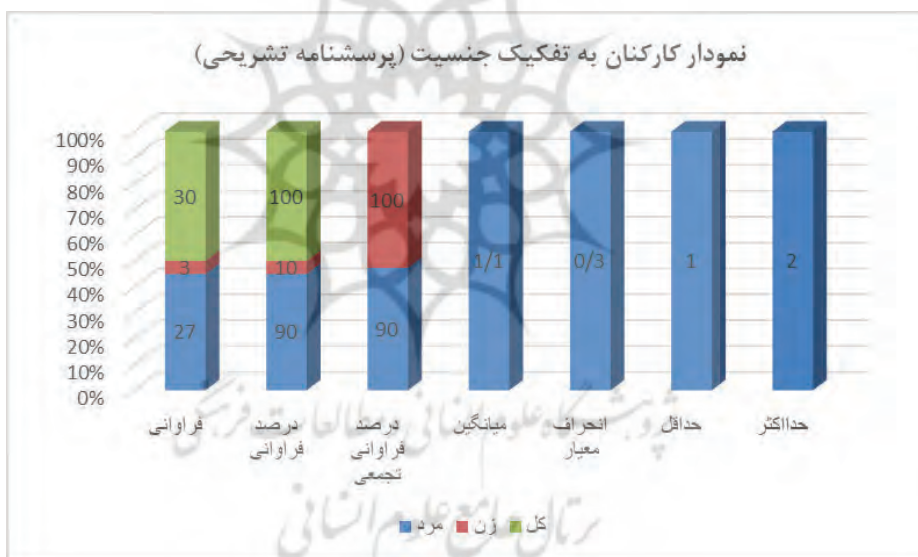
در اینجا سعی شد تا نتایج پاسخ ۳۰ نفر از کارشناسان به این سؤال تشریحی که «از دیدگاه شما مهم‌ترین چالش‌های کارآمدی قوه قضائیه کدام است که در بی‌ثباتی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران نقش مؤثری دارند و نظام را با چالش مواجه می‌سازند» مورد بررسی قرار گیرد. یافته‌های توصیفی مرتبط افراد پاسخگو در ادامه آمده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک جنسیت

تفکیک جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
مرد	۲۷	۹۰	۹۰
زن	۳	۱۰	۱۰۰
کل	۳۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۱/۱	۰/۳	۱	۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

نمودار ۱. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک جنسیت

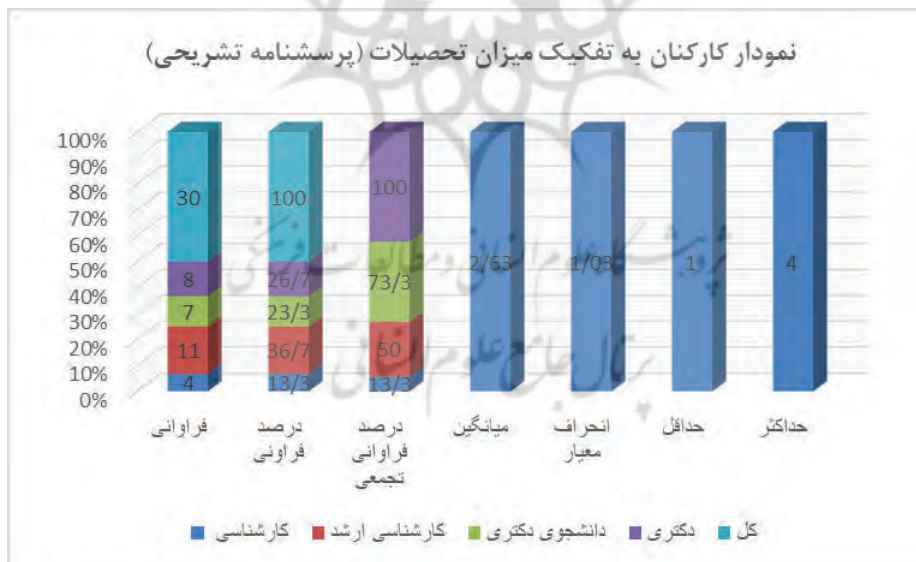
مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
کارشناسی	۴	۱۳/۳	۱۳/۳
کارشناسی ارشد	۱۱	۳۶/۷	۵۰
دانشجوی دکتری	۷	۲۳/۳	۷۳/۳
دکتری	۸	۲۶/۷	۱۰۰
کل	۳۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۲/۶۳	۱/۰۳	۱	۴

مأخذ: همان.

نمودار ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک میزان تحصیلات

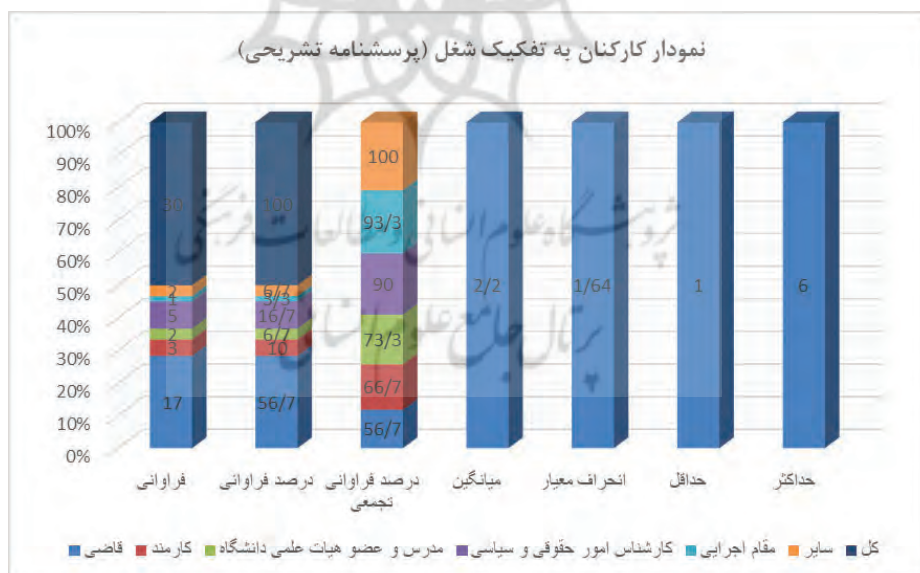
مأخذ: همان.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک شغل

تفکیک شغل	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
قاضی	۱۷	۵۶/۷	۵۶/۷
کارمند	۳	۱۰	۶۶/۷
مدرس و عضو هیئت علمی دانشگاه	۲	۶/۷	۷۳/۳
کارشناس امور حقوقی و سیاسی	۵	۱۶/۷	۹۰
مقام اجرایی	۱	۳/۳	۹۳/۳
سایر با ذکر مورد	۲	۶/۷	۱۰۰
کل	۳۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۲/۲۰	۱/۶۴	۱	۶

مأخذ: همان.

نمودار ۳. توزیع فراوانی و درصد فراوانی کارکنان به تفکیک شغل

مأخذ: همان.

یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که از میان شرکت‌کنندگان ۲۷ نفر مرد و ۳ نفر

زن هستند که بیشترین فراوانی با تحصیلات کارشناسی ارشد ۱۱ نفر (۳۶/۷٪) و کمترین فراوانی نیز با مدرک کارشناسی به ۴ نفر (۱۳/۳٪) مربوط است. نتایج حاصله در مورد اشتغال نیز نشان می‌دهد بیشترین فراوانی به شغل قاضی با ۱۷ نفر (۵۶/۷٪) و کمترین فراوانی به مقام اجرایی با ۱ نفر (۳/۳٪) است.

۲-۵. تحلیل کیفی مصاحبه‌ها

پس از توصیف جامعه آماری مورد مطالعه، در این بخش مصاحبه‌ها مورد تحلیل و هر یک از مصاحبه‌ها کدگذاری که یافته‌ها و نکات کلیدی استخراج و به صورت کد شناسه در جدول زیر آمده است.

جدول ۴. نکات کلیدی مصاحبه با متخصصان حقوقی در مورد چالش‌های کارآمدی قوه

قضائیه

نکات کلیدی	یافته‌ها	کد شناسه
سلامت و استقلال قضات	در تشکیلات قضایی کشور، فقط سلامت و استقلال است که مهم است. لذا مهم‌ترین چالش قوه قضائیه در گرو سلامت و استقلال قضات است	T۱
عدم مواجهه با چالش	اعتقاد ندارم که نظام را با چالش مواجه کرده باشد	T۲
فساد، فقدان استقلال در مواجهه با امور حاکمیتی	فساد، فقدان استقلال در مواجهه با امور حاکمیتی	T۳
عدم توجه به وظایف	عدم توجه به وظایف قوه قضائیه و توجه به حوزه‌های دیگری چون وظایف سایر قوا و عدم استقلال قضایی قابل مشاهده است.	T۴
عدم استفاده از قضات متخصص، مشکلات مالی قضات، پرونده‌های زیاد و اطلاع دادرسی	عدم استفاده از قضات متخصص، مشکلات مالی قضات، پرونده‌های زیاد، اطلاع دادرسی	T۵

نکات کلیدی	یافته‌ها	کد شناسه
ارتباط کارآمدی با ثبات نظام	اگر قوه قضائیه ناکارآمد باشد، مسلماً تأثیر منفی در ثبات نظام خواهد داشت	T۶
ضعف نظارت بر دستگاه اجرایی، تراکم پرونده‌های قضایی و اعمال فشارهای درونی و بیرونی	ضعف نظارت بر دستگاه اجرایی، تراکم پرونده‌های قضایی و اعمال فشارهای درونی و بیرونی بر ثبات نظام تأثیر داشته است	T۷
عدم توجه به معیشت قضات و کارکنان اداری، عدم استقلال در تصمیم‌گیری‌ها، دور زدن قانون	۱. عدم توجه به معیشت قضات و کارکنان اداری ۲. عدم استقلال در تصمیم‌گیری‌ها و تأثیرپذیری از جریان‌های مختلف ۳. عدم حاکمیت کافی قانون و دور زدن قانون	T۸
برخورد نامناسب با جرائم سیاسی	مهم‌ترین چالش قوه قضائیه را می‌توان برخورد نامناسب با جرائم سیاسی عنوان کرد	T۹
عدم اجرای کامل قانون، عدم قاطعیت در اجرای حکم، گزینشی عملکرد، قضات با دانه درشت‌ها، سیاسی کردن قوه قضائیه	عدم اجرای کامل قانون، عدم قاطعیت در اجرای حکم، گزینشی عمل کردن قضاوت با دانه درشت‌ها، سیاسی کردن قوه قضائیه	T۱۰
فساد در بین کارکنان قضایی و اداری قضاوت و کارشناسان رسمی، عدم اصلاح قوانین مادر، انحصاری بودن کانون و کلا	۱. فساد در بین کارکنان قضایی و اداری، قضات و کارشناسان رسمی ۲. انحصاری بودن کانون و کلاهی دادگستری و کمیبود وکیل ۳. عدم نظارت بر تعرفه و کلا ۴. عدم اصلاح قوانین مادر	T۱۱
فساد در بین کارکنان قضایی و اداری، قضات و کارشناسان رسمی، عدم اصلاح قوانین مادر	۱. فساد در بین کارکنان قضایی و اداری، قضات و کارشناسان رسمی ۲. عدم اصلاح قوانین مادر	T۱۲

نکات کلیدی	یافته ها	کد شناسه
عدم توجه به موضوع پیشگیری از جرم و بسترهای فساد، عدم توجه به حل و فصل عمیق اختلاف‌های مراجعان به دستگاه قضایا، تضعیف اصل استقلال قضات	۱. عدم توجه به موضوع پیشگیری از جرم و بسترهای فساد خصوصاً در حوزه مسائل اقتصادی که زندگی و معیشت و روزمرگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ۲. عدم توجه به حل و فصل عمیق اختلاف‌های مراجعان به دستگاه قضا و نگاه آماری به پرونده‌ها و حل و فصل اختلاف‌های مردمی ۳. تضعیف اصل استقلال درونی و بیرونی قضات و قوه قضائیه	T۱۳
رانت خواری - تجاوز در ثروت‌های عمومی	اگر راهبرد اصلی را در شعار مهم نه به تجاوز به حقوق دیگران بدانیم مهم‌ترین تجاوز در دو دهه اخیر به ثروت‌های عمومی و فرهنگ و رانت خواری تبدیل اراضی به ویلا بوده است که باعث شد قشر ضعیف و طبقات آسیب‌دیده در سختی بیشتری باشند	T۱۴
عدم مبارزه و عدم مجازات عاملان اصلی	عدم مبارزه و عدم مجازات عاملان اصلی؛ باید عاملان اصلی در هر لباس و مقامی مجازات شوند، نه افراد دیگر و بعضاً بی‌گناه	T۱۵
دخالت در جناح‌بندی‌های سیاسی	دخالت در جناح‌بندی‌های سیاسی، رسیدگی و پیگیری پرونده‌ها براساس جناح‌ها، تقدم افراد بر اجرای قانون و دخالت در اموری که ارتباطی با قوه قضایی ندارند	T۱۶
عدم رعایت حاکمیت قانون و اجرای نادرست قانون، عدم اقتدار و استقلال قضایی، عدم مبارزه هدفمند با فساد اقتصادی	۱. عدم رعایت حاکمیت قانون و اجرای نادرست قانون ۲. عدم اقتدار و استقلال قضایی ۳. عدم رعایت اصل برابری اشخاص در مقابل قانون ۴. عدم مبارزه هدفمند با فساد اقتصادی	T۱۷
عدم احساس عدالت‌خواهی نزد کنشگران عرصه عدالت، نداشتن برنامه برای تأسیس نهادهای قضایی بین‌المللی	۱. عدم احساس عدالت‌خواهی نزد کنشگران عرصه عدالت و ملموس نبودن عدالت برای مردم ۲. عدم تبیین جایگاه دستگاه قضایی برای سایر کشورها و نداشتن برنامه برای تأسیس نهادهای قضایی بین‌المللی اسلامی	T۱۸

کد شناسه	یافته‌ها	نکات کلیدی
T۱۹	۱. عدم مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید ۲. عدم مبارزه جدی با لایه‌های فساد در بخش‌های اجرایی کشور ۳. عدم مبارزه جدی با رانت و اختلاس در بدنه دستگاه اجرایی دولت ۴. ایجاد تبعیض در تعقیب و دستگیری ۵. عدم توسعه متوازن دستگاه قضایی با مشکلات	عدم مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید، عدم مبارزه جدی با رانت و اختلاس، ایجاد تبعیض در تعقیب و دستگیری، عدم توسعه متوازن دستگاه قضایی
T۲۰	۱. ابزارهای لازم برای اجرای عدالت در دستگاه قضایی وجود ندارد ۲. جایگاه قاضی مخدوش شده است ۳. ورود انبوه پرونده به دستگاه قضایی ۴. عوام‌گرایی جنایی ۵. عدم توجه به نیروی انسانی و کادر متخصص و آموزش آنها	ورود انبوه پرونده به دستگاه قضایی، عوام‌گرایی جنایی، بی‌توجهی به نیروی انسانی و کادر متخصص، مخدوش بودن جایگاه قاضی
T۲۱	وابستگی مالی به قوه مجریه، مداخله بی‌پهلو در مسائل سیاسی داخلی یا خارجی، عدم توان برخورد قضایی با گروه‌ها یا افسار در حاشیه امنیت، مداخله مجلس یا دستگاه‌های دیگر در دستگاه قضایی	وابستگی مالی به قوه مجریه، مداخله در مسائل سیاسی داخلی یا خارجی، عدم توان برخورد قضایی با گروه‌ها یا افسار در حاشیه امنیت
T۲۲	۱. قوانین قدیمی که نیازهای امروزی را برطرف نمی‌کند ۲. نظام دادرسی اطلاع‌محور ۳. تخصصی نبودن محاکم ۴. عدم به‌روزرسانی دانش قضات ۵. عدم برخورد قاطع و عبرت‌آموز با قضات و کارکنان متخلف و فاسد	نظام دادرسی اطلاع‌محور، تخصصی نبودن محاکم، عدم به‌روزرسانی دانش قضات
T۲۳	۱. بی‌توجهی به پیشگیری از جرم و بسترهای فساد ۲. بی‌توجهی به حل‌وفصل عمیق اختلاف‌های مراجعان	بی‌توجهی به پیشگیری از جرم و بسترهای فساد، بی‌توجهی به حل‌وفصل عمیق اختلاف‌های مراجعان
T۲۴	کمبودهای مربوط به دستگاه نقش اساسی دارد، اما خیلی تلاش صورت می‌گیرد که کمبودها تأثیری بر ثبات نظام نداشته باشد. توجه قوای دیگر به شرح وظایف قوه قضائیه و اجرای تصمیمات این قوه از سوی قوای دیگر بر پایداری ثبات اثر می‌گذارد	کمبودهای موجود، همکاری سایر قوا در اجرای تصمیمات

کد شناسه	یافته ها	نکات کلیدی
T۲۵	عدم اقتناع عمومی، تردید به دادرسی، غالب بودن گزارش ضابطان به تحقیقات قضایی، ورود به مقولات سیاسی	عدم اقتناع عمومی، تردید به دادرسی، غالب بودن گزارش ضابطان به تحقیقات قضایی، ورود به مقولات سیاسی
T۲۶	فساد قضایی البته در پرونده‌های بزرگ، پرونده‌های کوچک اثری در بی‌ثباتی نظام سیاسی ندارد	فساد قضایی
T۲۷	شیوع بی‌اعتمادی عمومی به نحوه رسیدگی و بررسی پرونده‌ها چه درشت و چه ریز	شیوع بی‌اعتمادی عمومی به نحوه رسیدگی
T۲۸	۱. عدم ساختار مناسب، پویایی و چابکی، دقت و سرعت، تربیت و آموزش نیروهای قضایی مستقل و با دانش و تجربه ۲. عدم قاطعیت و جدیت در مبارزه با فساد ۳. عدم احترام به حقوق عامه مردم	عدم ساختار مناسب و پویایی و چابکی عدم قاطعیت و جدیت در مبارزه با فساد، عدم احترام به حقوق عامه مردم
T۲۹	۱. عدم استقلال قضات نسبت به ضابطان خاص به نحوی که مردم نتایج دادرسی‌های مهم را منصفانه تلقی نمی‌کنند ۲. فقدان دانش قضایی مناسب ۳. عدم تأمین مالی قضات و کارکنان	عدم استقلال قضات نسبت به ضابطان خاص، عدم تأمین مالی قضات و کارکنان، فقدان دانش قضایی مناسب
T۳۰	تأثیر پذیری در تصمیمات قضایی، ناپختگی در نحوه رسیدگی به پرونده‌های مهم، سیاست‌زدگی در مجموعه قوه قضائیه	تأثیر پذیری در تصمیمات قضایی، ناپختگی در نحوه رسیدگی به پرونده‌ها، سیاست‌زدگی

مأخذ: همان.

در جدول بعدی با توجه به نکات کلیدی استخراج شده از مصاحبه با کارشناسان، ابعاد حاصل از مصاحبه در مورد چالش‌های کارآمدی قوه و تأثیر آن بر بی‌ثباتی نظام سیاسی ارائه شده است.

جدول ۵. مؤلفه‌های حاصل از مصاحبه با قضات عالی‌رتبه، کارشناسان و اساتید حقوقی

نکات کلیدی	مؤلفه
تضعیف شدن اصل استقلال درونی و بیرونی قضات؛ فقدان استقلال در مواجهه با امور حاکمیتی؛ عدم استفاده از قضات متخصص و حرفه‌ای؛ مشکلات مالی قضات؛ کثرت پرونده‌های قضایی؛ اطاله دادرسی؛ ضعف نظارت بر دستگاه اجرایی؛ اعمال فشارهای درونی و بیرونی؛ عدم توجه به معیشت قضات و کارکنان اداری؛ عدم استقلال در تصمیم‌گیری‌ها؛ دور زدن قانون؛ برخورد نامناسب با جرائم سیاسی؛ عدم اجرای کامل قانون؛ عدم قاطعیت در اجرای حکم؛ گزینشی عمل کردن قضاوت با دانه درشت‌ها؛ انحصاری بودن کانون وکلای دادگستری؛ فساد در بین کارکنان قضایی، اداری، وکلا و کارشناسان رسمی؛ عدم اصلاح قوانین مادر؛ عدم توجه به حل‌وفصل عمیق اختلاف‌های مراجعان به دستگاه قضا؛ رانت‌خواری و تبدیل اراضی ملی به ویلا؛ تجاوز در ثروت‌های عمومی؛ دخالت جناح‌بندی‌های سیاسی؛ عدم رعایت حاکمیت قانون و اجرای نادرست قانون؛ عدم مبارزه هدفمند با فساد اقتصادی؛ عدم احساس عدالت‌خواهی نزد کنشگران عرصه عدالت؛ نداشتن برنامه برای تأسیس نهادهای قضایی بین‌المللی؛ عدم مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید؛ ایجاد تبعیض در تعقیب و دستگیری؛ مخدوش بودن جایگاه قاضی؛ وابستگی مالی به قوه مجریه؛ نظام دادرسی اطاله‌محور؛ تخصصی نبودن محاکم؛ عدم به‌روزرسانی دانش قضات؛ توجه نکردن به پیشگیری از جرم و بسترهای فساد؛ توجه نکردن به حل‌وفصل عمیق اختلاف‌های مراجعان؛ عدم اقناع عمومی؛ غالب بودن گزارش ضابطان به تحقیقات قضایی؛ ورود به مقولات سیاسی؛ شیوع بی‌اعتمادی عمومی به نحوه رسیدگی عدم قاطعیت و جدیت در مبارزه با فساد؛ عدم احترام به حقوق عامه مردم؛ تأثیرپذیری در تصمیمات قضایی؛ ناپختگی در نحوه رسیدگی به پرونده‌های مهم؛ سیاست‌زدگی در مجموعه قوه قضائیه	چالش‌های کارآمدی

مأخذ: همان.

در ادامه با بررسی این پرسش که برای بهبود و ارتقای کارکرد قوه قضائیه که بر ثبات نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران نیز تأثیرگذار باشد، چه راهکارهایی می‌توان متصور شد؟ به تجزیه و تحلیل راهکارهایی پرداخته شد که این مصاحبه‌شوندگان برای بهبود و ارتقای کارکرد قوه قضائیه و تأثیر آن بر ثبات نظام سیاسی ایران ارائه داده‌اند. در جدول ۶ نتایج مصاحبه به‌صورت کد شناسه، یافته‌ها و نکات کلیدی بیان شده است.

جدول ۶. نکات کلیدی حاصل از مصاحبه با متخصصان حقوقی در جهت راهکارهای

بهبود کارکرد قوه قضائیه

نکات کلیدی	یافته‌ها	کد شناسه
	۱. تأمین امنیت قضایی به‌عنوان بخش مهمی از امنیت ملی؛ ۲. ایجاد شفافیت در رسیدگی‌های قضایی؛ ۳. تدوین قوانین اثربخش و پرهیز از رویه‌های سلیقه‌ای؛ ۴. جلوگیری از حجم فزاینده بررسی‌های قضایی با توسعه عدالت ترمیمی؛ ۵. تعامل قوه قضائیه با سایر قوای حاکم؛ ۶. مبارزه با فساد درون قوه قضائیه؛ ۷. تقویت مدیریت عمومی و منابع مالی و سرمایه انسانی و ارتقای سلامت اداری.	T۱
سیاست‌های اجرایی دقیق؛ احترام به حقوق مردم؛ اعتماد مردم به اصل نظام	به‌عنوان یک قاضی، موضوع ثبات نظام سیاسی کشور را در ابعاد گسترده‌تری می‌بینم، اگرچه قوه قضائیه در جهت انجام وظیفه اصلی خویش (مصرح در قانون اساسی) و اجرای دقیق و جامع آن می‌تواند عدالت و برابری را به دنبال داشته باشد و امنیت را برای مردم با اجرای احکام متقن و قاطع برقرار کند، اما موضوع نظام و ثبات به عوامل خارجی و سیاست‌های اجرایی کشور برمی‌گردد. ممکن است در خصوص قانون مجازات اسلامی، دول خارجی و دشمنان نظام، چالش‌های فراوانی را به‌وجود آورند و دستگاه عدلیه نیز با تبیین مواضع اسلام و قوانین شرعی، تأثیرگذار باشد، اما آنچه که برای حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران ضرورت و نقش تعیین‌کننده دارد، امنیت آب و خاک و میهن و مرزها و موضع‌گیری قاطع سیاست خارجی کشور در برابر دشمنان است. احترام به حقوق مردم و تأمین آبرومندان معیشت مردم و اعتماد مردم به اصل نظام از عوامل دیگر ثبات سیاسی کشور است.	T۲

کد شناسه	یافته‌ها	نکات کلیدی
T۳	اجتناب از ورود به مشاغل سیاسی، ارتقای منزلت کارکنان و آسایش رفاه آنان، ریشه‌کن کردن فساد درونی، اتخاذ رویکرد عاقلانه در انتخاب مدیران، تحول در قانونگذاری و ارائه لوایح قضایی کارشناسی شده با هدف کاهش مداخله قضایی در امور غیرضرور، ارتباط مداوم با مجامع بین‌المللی مرتبط با امور قضایی و نیز ارتباط چندجانبه با دادگستری‌های سراسر دنیا بدون توجه به مسائل و روابط سیاسی کشورها به‌منظور بهره‌مندی از نوآوری‌ها و پیشرفت‌های سایر کشورها، توجه به دیدگاه‌های مردم و به‌خصوص نخبگان و صاحب‌نظران.	اتخاذ رویکرد عاقلانه در انتخاب مدیران؛ ارتباط مداوم با مجامع بین‌المللی توجه به مسائل و روابط سیاسی کشورها به‌منظور بهره‌برداری
T۴	به‌نظر می‌رسد راهکارهای بهبود کارکرد قوه قضائیه را باید در اعمال وظایف محوله به قضات یعنی بحث به‌کارگیری قضات متخصص و پیشگیری از وقوع جرم، اجرای عدالت در جامعه و اجرای قوانین و مبارزه با مفسدان اقتصادی، کاهش اطلاع و اجرای قاطعانه احکام مشاهده کرد	به‌کارگیری قضات متخصص؛ پیشگیری از وقوع جرم؛ اجرای عدالت در جامعه و اجرای قوانین و مبارزه با مفسدان اقتصادی؛ اجرای قاطعانه احکام
T۵	۱. افزایش درآمد قضات و کارکنان ۲. تشدید برای اصلاح قوانین	افزایش درآمد قضات و کارکنان؛ اصلاح قوانین
T۶	در مجموع یکی از ارگان‌های تأثیرگذار در قوای سه‌گانه قوه قضائیه است که در صورت اصلاح ساختارها و ارتقای کیفیت نظام سیاسی کشور که همان حاکمیت نظام است از آن بهره‌مند خواهد بود	اصلاح ساختارها؛ ارتقای کیفیت نظام سیاسی کشور
T۷	۱. استقلال قضایی قضات قوه قضائیه ۲. پاسخگویی رؤسای قوه قضائیه در برابر عملکرد قوه قضائیه ۳. تحول راهبردی درون قوه قضائیه ۴. بازنگری قوانین ۵. فسادستیزی در دستگاه قضایی	استقلال قضایی قضات قوه قضائیه؛ تحول راهبردی درون قوه قضائیه؛ بازنگری قوانین؛ فسادستیزی در دستگاه قضایی
T۸	۱. استقلال مالی ۲. استقلال در تصمیم‌گیری ۳. حاکمیت قانون به‌معنای واقعی کلمه	استقلال مالی؛ استقلال در تصمیم‌گیری؛ حاکمیت قانون به‌معنای واقعی کلمه

کد شناسه	یافته‌ها	نکات کلیدی
T۹	شفافیت در برخورد های قضایی و اجرای قاطع عدالت کیفری در جهت ایجاد احساس امنیت در جامعه با تدوین لوایح قضایی مناسب	شفافیت در برخوردهای قضایی؛ اجرای قاطع عدالت کیفری در جهت ایجاد احساس امنیت؛ تدوین لوایح قضایی مناسب
T۱۰	۱. جذب قضاات باسواد و سالم ۲. عدم سیاسی کاری ۳. عدم برخورد گزینشی با مجرمان ۴. عدم دخالت بی جا و غیرقانونی از احکام صادره از محاکم کشورهای دیگر ۵. قاطعیت در اجرای حکم	جذب قضاات باسواد و سالم؛ عدم سیاسی کاری؛ عدم برخورد گزینشی با مجرمان؛ عدم دخالت بی جا و غیرقانونی از احکام صادره از محاکم کشورهای دیگر
T۱۱	۱. استخدام قضاات از بین نخبگان دانشگاهی ۲. حفظ استقلال قضاات ۳. نظارت مالی بر اموال و دارایی های قضاات و کارکنان دستگاه قضایی ۴. اصلاح قانون های مادر	استخدام قضاات از بین نخبگان دانشگاهی؛ حفظ استقلال قضاات؛ اصلاح قانون های مادر؛ نظارت مالی بر اموال و دارایی های قضاات و کارکنان دستگاه قضایی
T۱۲	۱. استخدام قضاات از بین نخبگان دانشگاهی ۲. حفظ استقلال قضاات ۳. نظارت مالی بر اموال و دارایی های قضاات و کارکنان دستگاه قضایی ۴. اصلاح قانون های مادر	استخدام قضاات از بین نخبگان دانشگاهی؛ حفظ استقلال قضاات؛ اصلاح قانون های مادر؛ نظارت مالی بر اموال و دارایی های قضاات و کارکنان دستگاه قضایی
T۱۳	۱. ارتقا و توجه به اصل استقلال قوه قضائیه و استقلال قضاات و رعایت اصل تفکیک قوا ۲. توجه هرچه بیشتر به بحث پیشگیری از جرم به جای مبارزه واکنشی با جرم ۳. توجه به استقلال مالی قوه قضائیه در جهت تحقق بخشیدن به اهداف ۴. اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی و به کار گماشتن مدیریت متخصص دلسوز	ارتقا و توجه به اصل استقلال قوه قضائیه و استقلال قضاات و رعایت اصل تفکیک قوا؛ توجه به استقلال مالی قوه قضائیه؛ اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی
T۱۴	به مشکلات اداری و امور رفاهی قضاات و کارکنان اداری پرداخته شود	رفع مشکلات اداری و امور رفاهی قضاات و کارکنان اداری
T۱۵	۱. مبارزه جدی و بدون ملاحظه با عاملان فساد، دزدی، اختلاس ۲. مبارزه بدون چشم پوشی با مهره های اصلی فساد در هر مقام و موقعیتی	مبارزه جدی و بدون ملاحظه با عاملان فساد، دزدی، اختلاس

نکات کلیدی	یافته‌ها	کد شناسه
مبارزه جدی و بدون ملاحظه با عاملان فساد، دزدی، اختلاس؛ تمکین به اجرای قوانین و مقررات؛ حفظ استقلال قضایی قضات؛ تشویق قضات قانونمند و برخورد جدی با قضات قانون‌شکن	تمکین به اجرای قوانین و مقررات، حفظ استقلال قضایی قضات و استفاده از ظرفیت همه قضات در رسیدگی به پرونده‌ها و عدم تسلط و دخالت نیروهای اطلاعاتی - امنیتی در رسیدگی به پرونده‌ها و همچنین تشویق قضات قانونمند و برخورد جدی با قضات قانون‌شکن	T۱۶
حاکمیت قانون در اتخاذ تصمیمات قانونی و عدم تأثیرپذیری از جریان‌های سیاسی؛ استقلال قوه قضائیه و قاضی‌ها؛ اجرای صحیح عدالت قضایی؛ بازبینی و اصلاح قوانین ناکارآمد؛ اصلاح وضع زندان‌ها و کاهش جمعیت کیفری	۱. حاکمیت قانون در اتخاذ تصمیمات قانونی و عدم تأثیرپذیری از جریان‌های سیاسی ۲. اجرای صحیح عدالت قضایی ۳. استقلال قوه قضائیه و قاضی‌ها ۴. حفظ شأن و کرامت کادر قضایی و اداری و توجه ویژه به نیازهای مادی و معنوی آنان ۵. بازبینی و اصلاح قوانین ناکارآمد ۶. اصلاح وضع زندان‌ها و کاهش جمعیت کیفری	T۱۷
گام برداشتن در چارچوب تبیین شده در قانون اسلامی و برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تحقق عدالت اسلامی در جامعه؛ جذب و تربیت قضات و کارکنان اداری متعهد و بدانش واقعی حقوقی؛ تبیین جایگاه قضا برای مردم و تکریم و احترام به قضات؛ تعامل با سایر قوا	۱. گام برداشتن در چارچوب تبیین شده در قانون اسلامی و برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تحقق عدالت اسلامی در جامعه ۲. جذب و تربیت قضات و کارکنان اداری متعهد و بدانش واقعی حقوقی ۳. تبیین جایگاه قضا برای مردم و تکریم و احترام به قضات ۴. تعامل با سایر قوا	T۱۸
توسعه متوازن در بخش‌های مختلف دستگاه قضایی اعم از ساختار تشکیلات، جذب و آموزش فارغ‌التحصیلان؛ توسعه دادن به بخش منابع انسانی قوه قضائیه خصوصاً کادر قضایی؛ اجرای عدالت در همه بخش‌ها؛ مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید	۱. توسعه متوازن در بخش‌های مختلف دستگاه قضایی اعم از ساختار تشکیلات، جذب و آموزش فارغ‌التحصیلان ۲. توسعه دادن به بخش منابع انسانی قوه قضائیه خصوصاً کادر قضایی ۳. اجرای عدالت در همه بخش‌ها ۴. اجرای بدون تبعیض قوانین برای همه ملت ایران ۵. مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید	T۱۹

کد شناسه	یافته‌ها	نکات کلیدی
T۲۰	۱. قضا‌دایی، جرم‌زدایی و اصلاح قوانین کیفری ۲. کاهش مراحل رسیدگی و جلوگیری از اطاله دادرسی ۳. سرعت، دقت و سهولت در رسیدگی‌های قضایی ۴. اهمیت دادن به سلامت و کلا مانند سلامت قضات ۵. شفافیت در برخورد‌های قضایی و علنی بودن محک‌مات ۶. توسعه نهاد‌های شبه‌قضایی	قضا‌دایی، جرم‌زدایی و اصلاح قوانین کیفری-کاهش مراحل رسیدگی و جلوگیری از اطاله دادرسی؛ سرعت، دقت و سهولت در رسیدگی‌های قضایی؛ توسعه نهاد‌های شبه‌قضایی
T۲۱	۱. استقلال مالی و معیشتی نیروی انسانی قوه قضائیه ۲. افزایش امنیت شغلی قضات	استقلال مالی و معیشتی نیروی انسانی قوه قضائیه؛ افزایش امنیت شغلی قضات
T۲۲	۱. اصلاح و به‌روزرسانی قوانین ۲. تغییر نظام جذب و استخدام قضایی ۳. کاهش علمی اطاله دادرسی ۴. افزایش کیفیت آرای محاکمه ۵. افزایش نظارت‌های درون سیستمی ۶. برخورد قاطع و عبرت‌آموز با فساد درون سیستم	اصلاح و به‌روزرسانی قوانین؛ تغییر نظام جذب و استخدام قضایی؛ کاهش علمی اطاله دادرسی؛ افزایش نظارت‌های درون سیستمی؛ برخورد قاطع و عبرت‌آموز با فساد درون سیستم
T۲۳	۱. توجه به استقلال مالی قوه قضائیه ۲. اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی ۳. توجه هرچه بیشتر به بحث پیشگیری از جرم	توجه به استقلال مالی قوه قضائیه؛ اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی؛ توجه هرچه بیشتر به بحث پیشگیری از جرم
T۲۴	۱. توجه خاص به جایگاه و منزلت قضا و قاضی و توجه خاص به استقلال قضات همراه با نظارت دقیق ۲. تلاش در جهت ارتقا و رفع کمبود‌های دستگاه قضایی ۳. برنامه‌محور بودن و توجه خاص به برنامه توسعه قضایی	توجه خاص به جایگاه و منزلت قضا و قاضی؛ توجه خاص به استقلال قضات همراه با نظارت دقیق؛ تلاش در جهت ارتقا و رفع کمبود‌های دستگاه قضایی؛ برنامه‌محور بودن و توجه خاص به برنامه توسعه قضایی
T۲۵	۱. عدم ورود به سیاست و عدم بیان سیاسی حتی در امور به حق ۲. توجه جدی‌تر به اصول پذیرفته شده حقوق بشر ۳. مشارکت فعال‌تر قضات باتجربه ۴. محدود کردن ضابطان به ارائه گزارش و عدم دخالت آنها در ادامه رسیدگی ۵. تقویت جدی و محسوس و ملموس استقلال قضایی و وکیل دادگستری	عدم ورود به سیاست؛ توجه جدی‌تر به اصول پذیرفته شده حقوق بشر؛ مشارکت فعال‌تر قضات باتجربه؛ تقویت استقلال قضایی

کد شناسه	یافته‌ها	نکات کلیدی
T۲۶	۱. مبارزه جدی و بدون ملاحظه با فساد، اختلاس، دزدی، غارت ۲. مبارزه بدون چشم‌پوشی و مصلحت با مهره‌های اصلی فساد در هر مقام و موقعیتی	مبارزه جدی و بدون ملاحظه با فساد، اختلاس، مبارزه بدون اغماض و مصلحت اندیشی با مهره‌های اصلی فساد در هر مقام و موقعیتی
T۲۷	۱. استفاده از افراد باسواد و متخصص ۲. تغییر در نحوه گزینش کادر اداری ۳. پویایی در تغییرات ۴. تلاش در تغییر قوانین ۵. تغییر در نحوه گزینش قضات	تلاش در تغییر قوانین؛ تغییر در نحوه گزینش قضات؛ تغییر در نحوه گزینش کادر اداری؛ استفاده از افراد باسواد و متخصص
T۲۸	عمل به تمامی موضوعها و نظارت بر آنها جهت رسیدن به اهداف براساس قانون اساسی و قوانین موجود دیگر	عمل به تمامی اهداف قانون اساسی
T۲۹	۱. ارتقای جایگاه قوه قضائیه براساس وظایف و اختیارات ۲. ایجاد سازوکار مناسب برای تأمین استقلال قضات ۳. تأمین مالی قضات و کارکنان دستگاه قضایی متناسب با افزایش نرخ تورم	ارتقای جایگاه قوه قضائیه براساس وظایف و اختیارات؛ ایجاد سازوکار مناسب برای تأمین استقلال قضات؛ تأمین مالی قضات و کارکنان دستگاه قضایی
T۳۰	۱. اجرای عدالت قضایی ۲. پاسداری از حقوق عامه ۳. تسریع در رسیدگی همراه با دقت در پرونده قضایی ۴. استقلال قضایی	اجرای عدالت قضایی؛ دقت در رسیدگی به پرونده قضایی؛ استقلال قضایی؛ صیانت از حقوق عامه

مأخذ: همان.

در جدول ۷ با توجه به نکات کلیدی استخراج شده از مصاحبه‌ها، سعی شده است مؤلفه‌های حاصل از مصاحبه‌ها برای بهبود کارکرد قوه قضائیه ارائه شود.

جدول ۷. مؤلفه‌های حاصل از مصاحبه با ۳۰ نفر از کارشناسان حقوقی و سیاسی

مؤلفه	نکات کلیدی
راهکارهای ارتقای کارکرد قوه قضائیه	تأمین امنیت قضایی؛ ایجاد شفافیت در رسیدگی‌های قضایی؛ تدوین قوانین اثربخش؛ جلوگیری از حجم فزاینده پرونده‌ها؛ بررسی‌های قضایی با توسعه عدالت ترمیمی؛ تعامل قوه قضائیه با سایر قوای حاکم؛ مبارزه با فساد در قوه قضائیه؛ تقویت مدیریت عمومی و منابع؛ ارتقای سلامت اداری؛ سیاست‌های اجرایی دقیق؛ احترام به حقوق مردم؛ اعتماد مردم به اصل نظام؛ اتخاذ رویکرد عاقلانه در انتخاب مدیران؛ ارتباط مداوم با مجامع بین‌المللی؛ توجه به مسائل و روابط سیاسی کشورها؛ به‌کارگیری قضات متخصص؛ پیشگیری از وقوع جرم؛ اجرای عدالت در جامعه و اجرای قوانین و مبارزه با مفسدان اقتصادی؛ اجرای قاطعانه احکام؛ افزایش درآمد قضات و کارکنان؛ اصلاح ساختارها؛ ارتقای کیفیت نظام سیاسی کشور؛ استقلال قضایی قضات قوه قضائیه؛ تحول راهبردی درون قوه قضائیه؛ بازنگری قوانین؛ فسادستیزی در دستگاه قضایی؛ استقلال مالی؛ استقلال در تصمیم‌گیری؛ حاکمیت قانون به معنای واقعی کلمه؛ شفافیت در برخورد‌های قضایی؛ اجرای قاطع عدالت کیفری در جهت ایجاد احساس امنیت؛ تدوین لوایح قضایی مناسب؛ جذب قضات باسواد و سالم؛ عدم سیاسی‌کاری؛ عدم برخورد گزینشی با مجرمان؛ عدم دخالت غیرقانونی کشورهای دیگر نسبت به احکام صادره؛ استخدام قضات از بین نخبگان دانشگاهی؛ نظارت مالی بر اموال و دارایی‌های قضات و کارکنان دستگاه قضایی؛ استخدام قضات از بین نخبگان دانشگاهی؛ اصلاح قوانین مادر؛ نظارت مالی بر احوال و دارایی‌های قضات و کارکنان دستگاه قضایی؛ ارتقا و توجه به اصل استقلال قوه قضائیه و استقلال قضات و رعایت اصل تفکیک قوا؛ توجه به استقلال مالی قوه قضائیه؛ اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی؛ رفع مشکلات اداری و امور رفاهی قضات و کارکنان اداری؛ مبارزه جدی و بدون ملاحظه با عاملان فساد، دزدی، اختلاس؛ تمکین به اجرای قوانین و مقررات؛ تشویق قضات قانونمند و برخورد جدی با قضات قانون‌شکن؛ حاکمیت قانون در اتخاذ تصمیمات قانونی و عدم تأثیرپذیری از جریان‌های سیاسی؛ اجرای صحیح عدالت قضایی؛ بازبینی و اصلاح قوانین ناکارآمد؛ اصلاح وضع زندان‌ها و کاهش جمعیت کیفری؛ گام برداشتن در چارچوب تبیین شده در قانون اسلامی و برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تحقق عدالت اسلامی در جامعه؛ جذب و تربیت قضات و کارکنان اداری متعهد و با دانش؛ تعامل با سایر قوا؛ توسعه متوازن در بخش‌های مختلف دستگاه قضایی؛ توسعه دادن به بخش منابع انسانی؛ اجرای عدالت در همه بخش‌ها؛ مبارزه جدی با مجرمان یقه سفید؛ قضازدایی، جرم‌زدایی و اصلاح قوانین کیفری؛ کاهش مراحل رسیدگی و جلوگیری از اطاله دادرسی؛ سرعت، دقت و سهولت در رسیدگی‌های قضایی؛ توسعه نهادهای شبه‌قضایی؛ اجرای سریع قصاص؛ افزایش امنیت شغلی قضات؛ تغییر نظام جذب و استخدام قضایی؛ افزایش کیفیت آرای محاکم؛ افزایش نظارت‌های درون‌سیستمی؛ برخورد قاطع و عبرت‌آموز با فساد درون سیستم؛ اصلاح مسائل ساختاری و مدیریتی؛ توجه هرچه بیشتر به بحث پیشگیری از جرم؛ توجه خاص به جایگاه و منزلت قضا و قاضی؛ توجه خاص به استقلال قضات همراه با نظارت دقیق؛ تلاش در جهت ارتقا و رفع کمبودهای دستگاه قضایی؛ برنامه‌محور بودن و توجه خاص به برنامه توسعه قضایی؛ اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت با استفاده از ظرفیت فعلی و تلاش برای به‌دست آوردن حداکثر بهره‌وری؛ عدم ورود به جناح‌بندی‌های سیاسی؛ توجه جدی‌تر به اصول پذیرفته شده حقوق بشر؛ مشارکت فعال‌تر قضات باتجربه؛ تقویت جدی و محسوس و ملموس استقلال قاضی و وکیل دادگستری؛ مبارزه بدون چشم‌پوشی و مصلحت با مهره‌های اصلی فساد در هر مقام و موقعیتی؛ تلاش در تغییر قوانین؛ تغییر در نحوه گزینش قضات؛ تغییر در نحوه گزینش کادر اداری؛ عمل به تمام اهداف قانون اساسی؛ ارتقای جایگاه قوه قضائیه براساس وظایف و اختیارات؛ ایجاد سازوکار مناسب برای تأمین استقلال قضات؛ تأمین مالی قضات و کارکنان دستگاه قضایی؛ اجرای عدالت قضایی؛ دقت در رسیدگی به پرونده قضایی؛ پاسداری از حقوق عامه.

مأخذ: همان.

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین مسائل در خصوص ثبات، موضوع کارآمدی ارکان حاکمیتی نظام‌هاست که به انجام درست وظایف و انتظارات و اثربخشی این ارکان در جامعه اشاره دارد. در این پژوهش سعی شده است تا با طراحی پرسش و مصاحبه با ۳۰ نفر از متخصصان حقوقی در سمت‌های مختلف (قضات عالی‌رتبه، وکلا و اساتید حقوقی) و سپس تحلیل کیفی مصاحبه‌ها به این سؤال پاسخ داده شود که مهم‌ترین چالش‌های قوه قضائیه کدامند که در کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۷ نقش مؤثری داشتند؟ و برای بهبود و ارتقای کارکرد قوه قضائیه، چه راهکارهایی را می‌توان متصور شد؟ نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که قوه قضائیه در این دو دهه با چالش‌های زیادی همچون سلامت و استقلال قضات، نارضایتی مردم در برخی امور مرتبط قضایی، عدم استفاده از قضات متخصص و حرفه‌ای، اطاله دادرسی، تراکم پرونده‌های قضایی، اعمال فشارهای درونی و بیرونی با دخالت در امر قضا، برخورد نامناسب با جرائم سیاسی، عدم اجرای کامل قانون، عدم قاطعیت در اجرای احکام، گزینشی عمل کردن قضاوت با دانه درشت‌ها، وجود فساد در بین بعضی از قضات و کارشناسان، انحصاری بودن کانون وکلای دادگستری، عدم توجه به موضوع پیشگیری از جرم و از بین بردن بسترهای فساد، عدم توجه به حل‌وفصل عمیق اختلاف‌های مراجعان به دستگاه قضا، تجاوز در ثروت‌های عمومی، عدم رعایت حاکمیت قانون یا اجرای نادرست قانون، عدم اقتدار و استقلال قضایی، عدم مبارزه هدفمند با فساد اقتصادی، بی‌برنامگی برای تأسیس نهادهای قضایی بین‌المللی، تبعیض در تعقیب و دستگیری، عدم توجه به نیروی انسانی و کادر متخصص، وابستگی مالی به قوه مجریه، عدم استقلال قضات و ناپختگی در نحوه رسیدگی به برخی از پرونده‌های مهم روبه‌رو بوده است که ضمن تأثیر بر کارآمدی

قوه قضائیه، نظام سیاسی جمهوری اسلامی را در مواردی از منظر مشروعیت با چالش مواجه ساخت.

به دلیل وجود بوروکراسی و کیفیت نظام اداری - قضایی به ویژه در حوزه اطلاع دادرسی، اثرپذیری از فشارهای سیاسی، مسئله استقلال یا عدم استقلال قضایی، فقدان نگرش راهبردی، وجود محدودیت در اعمال قوانین و مقررات، ارائه ضعیف خدمات عمومی، ضعف در تأمین خواسته‌ها و انتظارات عمومی در رسیدگی به پرونده‌های قضایی، عدم اقناع عمومی در نتایج حاصل از رسیدگی‌های قضایی به ویژه در امر مبارزه با فساد و برخورد با مجرمان و دانه درشت‌ها، می‌توان عملکرد قوه قضائیه را از نظر اثربخشی و کارایی مورد انتقاد قرار داد.

همچنین به نظر می‌رسد مصاحبه‌شوندگانی که خود شاغل در قوه قضائیه هستند، اذعان داشتند که با به کارگیری قضات متخصص و پیشگیری از وقوع جرم، اجرای عدالت در جامعه و اجرای قوانین و مبارزه با مفسدان اقتصادی، کاهش اطلاع و اجرای قاطعانه احکام، تمکین به اجرای قوانین و مقررات، حفظ استقلال قضایی قضات، استفاده از ظرفیت همه قضات در رسیدگی به پرونده‌ها، عدم تسلط و دخالت نیروهای اطلاعاتی - امنیتی در رسیدگی به پرونده‌ها، تشویق قضات قانون‌مند، برخورد جدی با قضات قانون‌شکن، حفظ استقلال و اقتدار قوه قضائیه، تعامل با قوای دیگر و نهادهای حاکمیتی، تحول بنیادی در تدوین لوایح قضایی، از بین بردن زمینه‌های بی‌عدالتی و ناامنی قضایی در جامعه، از بین بردن زمینه اعمال نفوذ و فشار در پرونده‌های قضایی، ایجاد کرسی‌های نظریه‌پردازی قضایی متشکل از قضات، وکلا و حقوق‌دانان تا حد زیادی می‌توان عملکرد و کارکرد قوه قضائیه را ارتقا بخشید. در واقع، اگر قوه قضائیه در جمهوری اسلامی ایران می‌خواهد نقش مؤثرتری در ثبات و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایفا کند، باید این موارد را راهنما و نصب‌العین خود قرار دهد.

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸... ————— ۱۳۱

به نظر نویسندگان این مقاله و بسیاری از محققان، صاحب نظران و کارشناسان اگر این مشکلات برطرف نشود، چه بسا سرمایه اجتماعی، اعتماد و مشروعیت نظام سیاسی بیش از پیش کاهش می‌یابد و از این منظر ثبات نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران به مخاطره خواهد افتاد.

منابع و مأخذ

۱. آلموند، گابریل و همکاران (۱۳۸۱). چارچوبی نظری برای بررسی سیاست تطبیقی، ترجمه علیرضا طیب، تهران، نشر ریاست جمهوری.
۲. دوئرتی، جیمز و رابرت فالتزگراف (۱۳۹۶). نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، تهران، نشر قومس.
۳. رحمتی‌فر، سمانه (۱۳۹۰). «اعمال به زمامداری در رسیدگی‌های قضایی»، مجله حقوق خصوصی، دوره هشتم، ش ۱.
۴. رضوانی‌زاد، طیبه (۱۳۹۴). «زمامداری و نقش آن در پیشگیری از جرم»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه کاشان.
۵. رضوی، ایمان (۱۳۹۴). «ثبات سیاسی در اندیشه نیکولو ماکیاولی و ساموئل هانتینگتن با تأکید بر دو اثر شه‌ریار و سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
۶. رئیس‌رودباری، وحید و همکاران (۱۳۹۵). نظام‌های سیاسی تطبیقی: مجموعه علوم سیاسی، تهران، انتشارات مهر سبحان.
۷. زرننگ، محمد و محسن مطلبی (۱۳۸۹). توسعه قضایی؛ برگی از کارنامه و کارآمدی نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۸. شیرخانی، علی و جعفر ساسان (۱۳۹۷). «مقایسه ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در چهار دهه پس از انقلاب فرانسه و انقلاب اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال ششم، ش ۱۴.
۹. صادقی، حسین (۱۳۸۴). «تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر جرم در ایران»، مجله تحقیقات اقتصادی، سال دوم، ش ۶۸.
۱۰. عابدینی، آرش (۱۳۹۲). «کارآمدی نظام سیاسی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۳۱۴۲.
۱۱. عالی‌پور، حسن و همکاران (۱۳۹۷). «کارآمدی قضایی و امنیت ملی؛ پویایی اندیشه قضایی در برابر

قوه قضائیه و کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۷۸... _____ ۱۳۳

پایایی رویه قضایی»، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۲۱، ش ۸۲.

۱۲. قوام، عبدالعلی (۱۳۹۵). *سیاست‌های مقایسه‌ای*، تهران، انتشارات سمت.

۱۳. قیصری، نوراله و مصطفی قربانی (۱۳۹۴). «کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران؛ مدلی برای

سنجش و ارزیابی»، فصلنامه دانش سیاسی، سال یازدهم، ش ۲.

۱۴. موسوی خمینی، سیدروح‌اله (۱۳۷۸). *صحیفه امام*، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

۱۵. نبوی، مرتضی (۱۳۹۷). *جمهوری اسلامی ایران و چالش‌های کارآمدی*، تهران، انتشارات پژوهشگاه

فرهنگ و اندیشه اسلامی.

۱۶. نقیب‌زاده، احمد (۱۳۹۶). *درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی*، تهران، نشر سمت.

۱۷. نیکویی، سمیه (۱۳۸۵). «الزامات علنی بودن دادرسی کیفری در پرتو دادرسی عادلانه»، مجله

حقوقی دادگستری، ش ۵۷.

۱۸. یاری، محمدجواد و همکاران (۱۳۹۹). «ضرورت‌ها، الزامات و اصلاحات لازم برای افزایش کارآمدی

نظام جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره نهم، ش ۳۲.

۱۹. یآوری، اسداله و محمدقاسم تنگستانی (۱۳۹۵). «نظام پاسخگویی قوه قضائیه و نسبت آن با استقلال

این قوه»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۰، ش ۹۵.

20. Almond, Gabriel (1970). *Political Development*, Boston, Little Brown and co.

21. _____ (1965). "A Developmental Approach to Political Systems", *World Politics*, No. 17.

22. Almond, Gabriel and Bingham Powell (1978). *Comparative Politics: (System Process and Policy)*, Second Edition, Little Brown and Copany.

23. Easton, David (1969). "The New Revolution in Political Science", *The American Political Science Review*, 63 (4).

24. Enieris, Dimitris (2013). "Crisis Social Policy and Social Justice", Available in www.eprints.lse.ac.uk/50258/1/GreeSE_No69.pdf.

25. Gauri, Varun and Daniel M. Brinks (2008). "Introduction: The Elements of Legalization and the Triangular Shape of Social and Economic Rights", *Courting Social Justice: Judicial Enforcement of Social and Economic Rights in the Developing World*, Cambridge University Press.

26. Gouveia, A.F., S. Santos and C. Herber (2017). "The Impact of Structural Reforms of the Judicial System: A Survey", Gabinete de Estratégia e Estudos, *Ministério da Economia*, Vol. 64.
27. Griffith, Gareth (1998). "Judicial Accountability", NSW Parliamentary Library Research Service.
28. Ippoliti, R. and M. Vatiéro (2014). "An Analysis of How 2002 Judicial Reorganization has Impacted on the Performance of the First Instance Courts (Preture) in Ticino", Working Paper Università della Svizzera Italiana, IdEP Economic Papers 2014/08.
29. Lsils, David (1986). *International en Cyclopedia of Social Sciences*, New York.
30. Marien, Sofie and Marc Hooghe (2011). "Does Political Trust Matter? An Empirical Investigation into the Relation Between Political Trust and Support for Law Compliance", *European Journal of Political Research*, 50 (2).
31. Robertston, David (1993). "A Dictionary of Modern Politics", Europa Publications Ltd.
32. Sangalji, Mohammad (1395). *Judiciary in Islam*, University of Tehran Press, Fifth Edition, Tehran.
33. Saunders, David (1390). *Patterns of Political Instability, Translated by Hamid Enayat*, Institute for Strategic Studies Publications, Second Edition, Tehran.